

Ważkowe migawki z Kuala Lumpur (Malezja) Odonatological impressions from Kuala Lumpur (Malaysia)

Paweł KOBYŁECKI

ul. Liryczna 8, 04-410 Warszawa e-mail: fario@poczta.fm

Abstract. The observations were conducted at ponds and reservoirs near Kuala Lumpur, Selangor, Malaysia, during a trip in June and July 2023. In total, 26 odonate species were recorded.

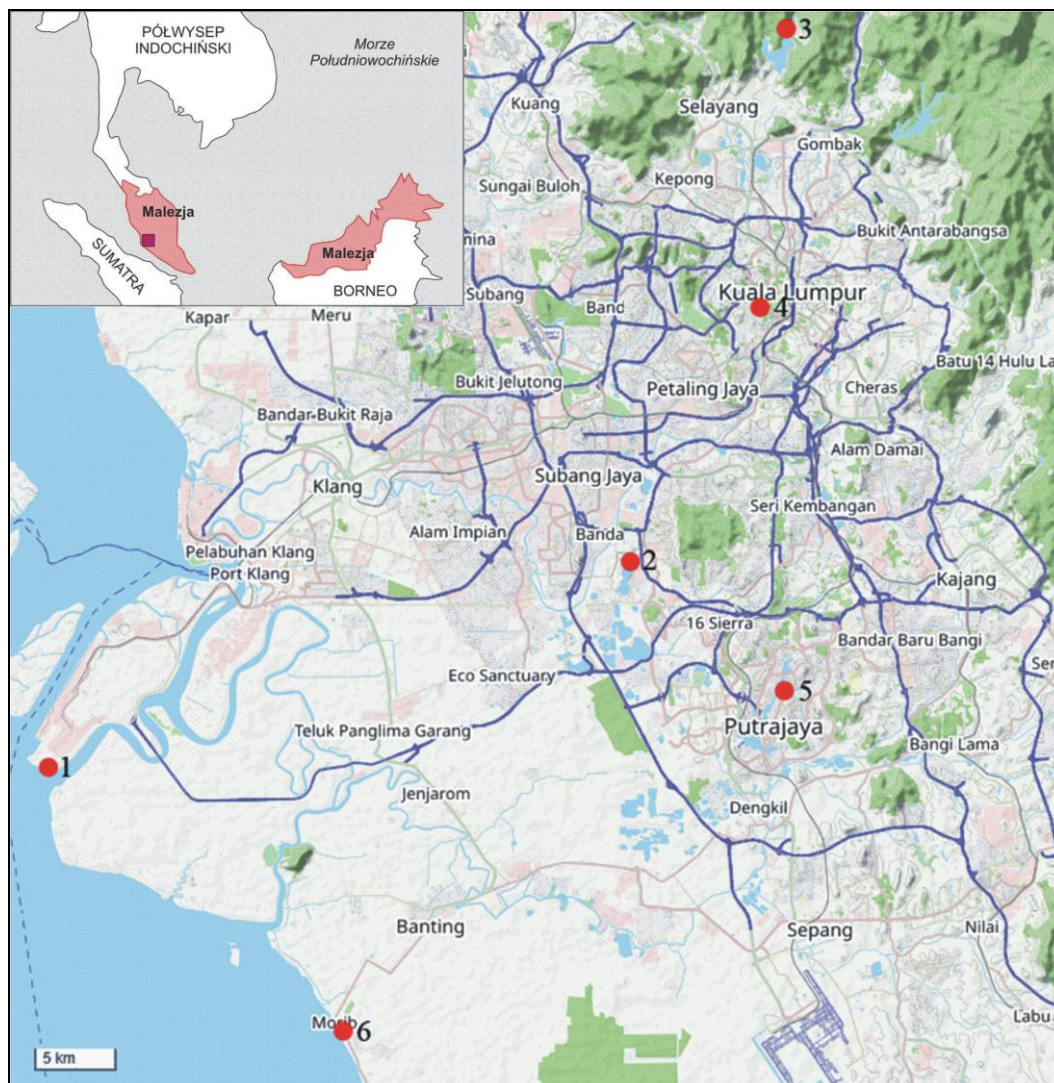
Key Words. Odonata, Kuala Lumpur, Selangor, Malaysia.

Niewiele osób wie, czym zajmuję się na co dzień, a są to montaż, konserwacja i naprawa urządzeń przemysłowych. Gdy w styczniu 2023 r. wykonywałem zlecenie demontażu transporterów do pieczywa i usłyszałem „demontuj tak, jakbyś miał je sam montować” nie przypuszczałem, że praca rzuci mnie na drugi kraniec świata, niemal na równik. Kiedy więc przyszła wiadomość „złóż ofertę na montaż linii w Malezji” wiedziałem, że będzie to niezwykle doświadczenie. Przewidywałem, że prace powinny nam zająć około tygodnia, więc pobyt wydłużyłem do dziewięciu dni, aby pozostawić sobie rezerwę na nieprzewidziane zdarzenia lub zwiedzanie okolicy. I w ten sposób, wraz z dwoma kolegami poleciliśmy przez Stambuł do Kuala Lumpur, na obrzeżach którego mieści się fabryka, w której mieliśmy pracować.

W stolicy Malezji wylądowaliśmy z rana w niedzielę, 25 czerwca. Chciałem zawczasu wybadać trasę dojazdu z hotelu do fabryki i nieco odpocząć po szesnastogodzinnym locie. W okresie, kiedy byliśmy w Malezji pogoda nas nie rozpieszczała. Temperatura w dzień sięgała 32-33 stopni, jednak wilgotność powietrza dochodziła do 100%, co dla nas – środkowych Europejczyków – jest niewyobrażalne. W nocy temperatura spadała jedynie do 24-26 stopni. Dodatkowo położenie niemal na równiku sprawia, że dzień przez cały rok trwa ok. 12 godzin, u nas było to od 7:30 do 19:30, co – biorąc pod uwagę pracę od 8 do 18 i konieczność dojazdów – wykluczało możliwość obserwacji w dni pracujące.

Wracając jednak do niedzieli, to po rozpoznaniu trasy pojechaliśmy nad morze (fabryka mieści się na wyspie Pulau Indah, ok. 40 km na zachód od Kuala Lumpur). Tu po raz pierwszy zetknąłem się z tamtejszymi tropikalnymi gatunkami ważek. Zatrzymaliśmy się na krótko przy błotnistym rozlewisku (stanowisko 1, Ryc. 1, Tab. 1), w którym chłodził się bawół domowy, a ja z aparatem przy oku szybko przejrzałem nadbrzeżne zarośla, rejestrując pierwsze *Neurothemis fluctuans* (Foto. 1.), *Brachythemis contaminata* (Foto. 2.), *Acisoma panorpoides* (Foto. 3 i 4.), *Orthetrum sabina* (Foto. 5.), *Brachydiplax chalybea* (Foto. 6.) i *Ischnura senegalensis* (Foto. 7.).

W czwartek, 29 czerwca, udało się skończyć pracę wcześniej i o godzinie 17 mogłem odwiedzić znajdujący się niedaleko hotelu staw przy meczecie As-Salam w Puchong (stanowisko 2, Ryc. 1, Tab. 1). Zbiornik otoczony jest przez zwartą choć niską zabudowę. Brzegi są umocnione i w większości otoczone przez przystrzyżone trawniki, jedynie na niewielkich odcinkach występuje pas roślinności wynurzanej. Nad wodą obserwowałem *B. contaminata*, *A. panorpoides*, *O. sabina*, *B. chalybea*, a z nowych gatunków *Diplacodes trivialis*, *Crocothemis servilia* (Foto. 8 i 9.), *Ictinogomphus decorates* (Foto. 10.) i *Tholymis tillarga* (Foto. 11.).

Ryc. 1. Mapa obszaru badań z zaznaczonymi stanowiskami (numeracja zgodna z Tabelą 1).

Fig. 1. The map of study area with marked sites (numbering in accordance with Table 1).

Tabela 1. Wykaz badanych stanowisk.

Table 1. List of investigated sites.

No.	Stanowisko / site	Współrzędne / coordinates		Opis / Description
		E	N	
1	Pulau Indah	101°17'25,2"	2°53'39,3"	Rozlewisko (ok. 200 m ²) wśród nieużytków
2	Puchong	101°36'24"	3°00'35"	Staw (ok. 3,3 ha) wśród zabudowy
3	Empangan Batu	101°41'31"	3°17'40"	Zbiornik zaporowy (ok. 250 ha) otoczony dżunglą
4	Tasik Perdana	101°41'05"	3°08'31"	Stawy i ciekі (ok. 4 ha) w ogrodzie botanicznym (ok. 100 ha)
5	Putrajaya	101°41'50"	2°57'01"	Stawy i tereny podmokłe w parku
6	Morib	101°26'40"	2°44'52"	Stawy (ok. 0,5 ha) na polu golfowym (ok. 15 ha)

W piątek udało się zakończyć prace przewidziane w kontrakcie, więc w sobotę 1 lipca, mogłem wyruszyć w teren. Po odwiezieniu kolegów do jaskiń Batu zdecydowałem się pojechać nad położone niedaleko jezioro zaporowe Empangan Batu (stanowisko 3, Ryc. 1, Tab. 1).

Zbiornik niemal w całości otoczony jest przez dżunglę. Jedynie okolice cofki, gdzie rozpocząłem wędrówkę zajmują tereny łąkowe i luźno rosnące drzewa. Od początku wędrówki napotkałem liczne ważki z gatunków *N. fluctuans*, *B. contaminata*, *A. panorpoides*, *O. sabina*, *I. decoratus*, a także nowe dla mnie *Trithemis aurora* (Foto. 12 i 13.) i *Rhyothemis phyllis* (Foto. 14.).

Po kilku godzinach odebrałem kolegów i zawiozłem ich do centrum Kuala Lumpur, a sam udałem się do polecanego pod kątem obserwacji ważek ogrodu botanicznego Tasik Perdana (stanowisko 4, Ryc. 1, Tab. 1). Zbiorniki mają tutaj brzegi umocnione drewnem lub betonem. Poza pospolitymi wszędzie gatunkami – *N. fluctuans*, *B. contaminata*, *O. sabina*, *B. chalybea*, *C. servilia*, *I. decoratus*, *T. aurora* – udało mi się tu spotkać *Copera marginipes* (Foto. 15.), *Orthetrum chrysis* (Foto. 16.), *Pseudothemis jorina* (Foto. 17.) i *Pseudagrion microcephalum* (Foto. 18.).

Po powrocie do hotelu raz jeszcze odwiedziłem zbiornik przy meczecie, nad którym – poza wcześniej obserwowanymi gatunkami – spotkałem *Pantala flavescens* (Foto. 19.).

W niedzielę, 2 lipca, z samego rana wyruszyliśmy nad drugi z pobliskich zbiorników zaporowych – Empangan Klang Gates. Jednak szlak prowadzący do niego okazał się zamknięty. Żeby nie tracić czasu, przenieśliśmy się nad Empangan Batu. Do wcześniej obserwowanych tu gatunków ważek dołączyły kolejne – *Tyriobapta torrida* (Foto. 20.), *Prodasineura humeralis*, *Cratilla metallica* (Foto. 21.), *Euphaea impar* (Foto. 22.), *Pseudagrion rubriceps* (Foto. 23.) i *Agriocnemis rubescens rubeola* oraz *P. jorina*.

Poniedziałek (3 lipca) rozpoczęliśmy od zwiedzania miasta Putrajaya, siedziby malezyjskich władz – koledzy samego miasta, a ja parku z licznymi stawami i terenami podmokłymi (stanowisko 5, Ryc. 1, Tab. 1). Brzegi zbiorników są tu łagodne lub miejscami umocnione kamiennym narzutem. Liczne są również strefy porośnięte roślinnością wynurzoną. Obecne były tutaj *P. microcephalum*, *I. decoratus*, *O. sabina*, *R. phyllis*, a z nowych gatunków *Trithemis pallidinervis* (Foto. 24.).

Wieczorem postanowiliśmy pojechać nad morze i nasz wybór padł na wioskę Morib, a mój – na leżące w jej centrum pole golfowe z licznymi zbiornikami wodnymi i powalonymi przez huragan drzewami (stanowisko 6, Ryc. 1, Tab. 1). Pospolite gatunki – *N. fluctuans*, *R. phyllis*, *B. contaminata*, *O. sabina*, *I. senegalensis*, *A. panorpoides* były tu liczne, jednak i tutaj udało mi się dojrzeć nowość. Klęcząc w trawie w celu wykonania zdjęć *I. senegalensis* dostrzegłem ważkę o długości kilkunastu milimetrów, którą okazała się być samica *Agriocnemis minima*.

Ogólnie udało mi się zidentyfikować 26 gatunków ważek (25 gatunków jako owady doskonałe i 3 gatunki w postaci wylinek) ze 171 znanych z prowincji Selangor (Dow i Ng 2020), gdzie leży Kuala Lumpur i z 250 występujących w Malezji kontynentalnej (Choong i in. 2016). Przy oznaczaniu gatunków korzystałem z przewodnika (Orr 2005), wyszukiwarki fotografii serwisu Google oraz oznaczeń dokonanych na grupie „Dragonflies and Damselflies of Malaysia” w serwisie Facebook. To, co uderza w wyglądzie tutejszych ważek, to różnobarwność i intensywne bardzo różne zabarwienie skrzydeł.

Jadąc do Malezji liczyłem na zbiór wylinek. Niestety rzeczywistość okazała się zgoła odmienna. W miejscach, w których spodziewałem się przeobrażenia znajdowałem jedynie pakunki jaj ślimaków z rodzaju *Ampularia* sp. Jedyne wylinki udało mi się znaleźć na stanowisku 5 i należały one do trzech gatunków – *O. sabina*, *T. aurora* i *Nannophya pygmaea*.

Dwadzieścia sześć obserwowanych gatunków to ok. 15% gatunków stwierdzonych w prowincji Selangor. Jest to efekt jedynie ok. 16 godzin obserwacji w sześciu przypadkowo wybranych lokalizacjach w centrum i na obrzeżach wielkiego miasta, jakim jest Kuala Lumpur. Żaden z zaobserwowanych taksonów nie jest tam rzadkością, ani nie jest gatunkiem szczególnie zagrożonym.

Poza ważkami obserwowałem również inne zwierzęta – warany paskowane, trzy gatunki małp, dziki azjatyckie, wiewióreczniki i blisko 50 gatunków ptaków.

Poniżej zamieszczam pełne zestawienie gatunków ważek stwierdzonych w okolicach Kuala Lumpur. Cyfra za datą oznacza liczbę zaobserwowanych osobników, a symbole oznaczają: X – 4-9 osobników, XX – 10-99, XXX – powyżej 100, tan – tandemy, kop – kopulacje, jaj – składanie jaj, wyl – wylinki.

Zygoptera

1. ***Euphaea impar*** (Selys, 1879) – st. 3 – 2 VII 2023 – 1♂. Samiec spotkany nad maleńkim (30 cm szerokości), zacienionym, płynącym przez dżunglę dopływem do zbiornika. Siadał na paprociach tuż nad wodą.
2. ***Copera marginipes*** (Rambur, 1842) – st. 4 – 1 VII 2023 – 1♂. Samiec obserwowany nad zacienionym przepływowym zastoiskiem w ogrodzie botanicznym. Siedział na roślinności.
3. ***Prodasineura humeralis*** (Selys, 1860) – st. 3 – 2 VII 2023 – 3 os. Obserwowana na roślinności przy brzegu zbiornika.
4. ***Agriocnemis minima*** (Selys, 1877) – st. 6 – 3 VII 2023 – 1♀(jaj). Maleńka (ok. 15 mm). Fotografując na klęczkach *Ischnura senegalensis*, zauważyłem ją siedzącą na łodydze situ. W pewnym momencie podwinęła odwłok i wkluwając się w łodygę składała jaja.
5. ***Agriocnemis rubescens rubeola*** (Selys, 1877) – st. 3 – 2 VII 2023 – 2♂♂. Spotkane siedzące nad silnie zacienionym, maleńkim (50 m²) zbiorniczkiem w dżungli, ponad zbiornikiem Empangan Batu.
6. ***Ischnura senegalensis*** (Rambur, 1842) – st. 1 – 25 VI 2023 – X; st. 6 – 3 VII 2023 – XX (tan). Na st. 1 obecne były samce i zielono ubarwione samice, natomiast przy zbiornikach na polu golfowym występowały również samice w kolorze pomarańczowym. Zachowywały się jak nasze tętnice.
7. ***Pseudagrion microcephalum*** (Rambur, 1842) – st. 4 – 1 VII 2023 – 4♂♂; st. 5 – 3 VII 2023 – XX (tan, kop, jaj). Samce podobne do ciemno ubarwionych *Enallagma cyathigerum* (nawet grzybek na przedpleczu mają podobny). W ogrodzie botanicznym spotkałem jedynie samce, nad zbiornikiem o betonowych brzegach, przesiadujące na wystających z wody patykach. W Putrajaya był to najpowszechniej występujący gatunek na obrzeżach zbiorników. Liczne tandemy i kopulacje.
8. ***Pseudagrion rubriceps*** (Selys, 1876) – st. 3 – 2 VII 2023 – 3♂♂. Obserwowane na roślinności przy brzegu zbiornika.

Anisoptera

9. ***Ictinogomphus decoratus*** (Selys, 1858) – st. 2 – 29 VI 2023 – 1 os.; st. 3 – 1 VII 2023 – 2 os., 2 VII 2023 – 4 os.; st. 4 – 1 VII 23 – 2 os.; st. 5 – 3 VII 23 – 3 os.. Gatunek podobny z wyglądu i zachowania do naszych szklarników. Przesiadywały na wystających z wody przedmiotach lub patrolowały zbiorniki przelatując nisko nad powierzchnią wody.
10. ***Acisoma panorpoides*** (Rambur, 1842) – st. 1 – 25 VI 2023 – X; st. 2 – 29 VI 2023 – X, 1 VII 2023 – X; st. 3 – 1 VII 2023 – XX, 2 VII 2023 – XX; st. 6 – 3 VII 2023 – XX. Gatunek bardzo charakterystyczny z wyglądu, przypominający gadziogłówkę z cienkim końcem odwłoka, jednakże mniejszy niż go sobie wyobrażałem przed wyjazdem. Niepowtarzalny, marmurkowy wzorek na tułowiu i odwłoku, nie do pomylenia. Zwykle widywany w gęstej roślinności porastającej brzegi zbiorników.
11. ***Brachydiplax chalybea*** (Brauer, 1878) – st. 1 – 25 VI 2023 – X; st. 2 – 29 VI 2023 – XX, 1 VII 2023 – X; st. 4 – 1 VII 2023 – X. Z wyglądu przypominająca samca lecicy pospolitej

z pozbawionym niebieskiego pudru tułowiem i zażółceniami nasady skrzydeł. Zwykle obserwowane w trakcie odpoczynku w wyeksponowanych miejscach.

12. ***Brachythemis contaminata*** (Fabricius, 1798) – st. 1 – 25 VI 2023 – XX; st. 2 – 29 VI 2023 – XX, 1 VII 2023 – XX; st. 3 – 1 VII 2023 – XXX, 2 VII 2023 – XX; st. 4 – 1 VII 2023 – XX; st. 6 – 3 VII 2023 – XX. Zdecydowanie najczęściej obserwowany gatunek. Samce nie do pomylenia, ze względu na pomarańczowe plamy na skrzydłach, samice przypominające pomniejszone o połowę samice naszych lecich. Zwykle trzymające się roślinności.
13. ***Cratilla metallica*** (Brauer, 1878) – st. 3 – 2 VII 2023 – 1 os. Jeden z piękniejszych gatunków. Obserwowany przy zbiorniczku, gdzie obecne były *A. rubescens*.
14. ***Crocothemis servilia*** (Drury, 1773) – st. 2 – 29 VI 2023 – XX, 1 VII 2023 – XX; st. 4 – 1 VII 2023 – X. Z wyglądu i zachowania podobne do szafranki czerwonej.
15. ***Diplacodes trivialis*** (Rambur, 1842) – st. 2 – 29 VI 2023 – 2♂♂. Wyglądające jak skrzyżowanie lecichy południowej i białoznacznej. Obserwowane wśród roślinności.
16. ***Nannophya pygmaea*** (Rambur, 1842) – st. 5 – 3 VII 2023 – 1 wyl. Na trawach rosnących na skraju wody znalazłem wylinkę.
17. ***Neurothemis fluctuans*** (Fabricius, 1793) – st. 1 – 25 VI 2023 – 1♂; st. 3 – 1 VII 2023 – XXX, 2 VII 2023 – XX; st. 4 – 1 VII 2023 – XX; st. 6 – 3 VII 2023 – XX. Samce – to najbardziej charakterystyczne ważki napotkane podczas wyjazdu, samice – niepozorne, jak nieco pomniejszone samice naszych lecich. Zwykle obserwowane wśród roślinności.
18. ***Orthetrum chrysis*** (Selys, 1891) – st. 4 – 1 VII 2023 – 1♂. Obserwowana nad zacienionym przepływowym zastoiskiem, tym samym co *C. marginipes*. Siedziąca na roślinności
19. ***Orthetrum sabina*** (Drury, 1773) – st. 1 – 25 VI 2023 – 1♂; st. 2 – 29 VI 2023 – X, 1 VII 2023 – X; st. 3 – 1 VII 2023 – X, 2 VII 2023 – X; st. 4 – 1 VII 2023 – X; st. 5 – 3 VII 2023 – X, 1 ex; st. 6 – 3 VII 2023 – X. Gatunek spotykany na wszystkich stanowiskach, lecz w niewielkich ilościach. Pod kamieniem na st. 5 znalazłem wylinkę.
20. ***Pantala flavescens*** (Fabricius, 1798) – st. 2 – 1 VII 2023 – 1♂. Gatunek, którego nie zauważyłem w terenie, a dopiero na zdjęciach.
21. ***Pseudothemis jorina*** (Förster, 1904) – st. 3 – 2 VII 2023 – 1♂, 1♀, st. 4 – 1 VII 2023 – 1♂. Gatunek bardzo charakterystyczny, ale niezwykle trudny do fotografowania, ze względu na bardzo szybki i nieprzewidywalny sposób lotu. Dość powiedzieć, że na kilkadziesiąt (!) wykonanych fotografii, tylko jedna była akceptowalna.
22. ***Rhyothemis phyllis*** (Sulzer, 1776) – st. 3 – 1 VII 2023 – 1♂; st. 5 – 3 VII 2023 – X; st. 6 – 3 VII 2023 – XX. Kolejny bardzo charakterystyczny gatunek (kolorowe, żółto czarne plamy u nasady skrzydeł). Lot bardzo spokojny, niemal dostojny, jak u motyli. Na polu golfowym, wieczorem obserwowałem dziesiątki osobników latających wokół powalonego drzewa.
23. ***Tholymis tillarga*** (Fabricius, 1798) – st. 2 – 29 VI 2023 – XX, 1 VII 2023 – XX. Drugi (obok *P. jorina*) gatunek, trudny do uchwycenia w locie, choć bardzo charakterystyczny (krwistoczerwony z białobrązowymi plamami na skrzydłach).
24. ***Trithemis aurora*** (Burmeister, 1839) – st. 3 – 1 VII 2023 – XX, 2 VII 2023 – X; st. 4 – 1 VII 2023 – X, st. 5 – 3 VII 2023 – 3 ex. Różowe samce nie do pomylenia, samice wyglądające jak powiększone połączenie szablaka czarnego i żółtego. Zwykle obserwowane na roślinności. Na trawach rosnących na skraju wody na st. 5 znalazłem 3 wylinki.
25. ***Trithemis pallidinervis*** (Kirby, 1889) – st. 5 – 3 VII 2023 – XX (kop). Licznie obserwowana na wyeksponowanych częściach roślin. Widziane również w trakcie kopulacji.
26. ***Tyriobapta torrida*** (Kirby, 1889) – st. 3 – 2 VII 2023 – 1♂. Zauważony przy zbiorniczku, gdzie obecne były *A. rubescens* i *C. metallica*.

Foto. 1. *Neurothemis fluctuans* samiec

Photo. 1. *Neurothemis fluctuans* male

Foto. 2. *Brachythemis contaminata* samiec

Photo. 2. *Brachythemis contaminata* male

Foto. 3. *Acisoma panorpoides* samiec

Photo. 3. *Acisoma panorpoides* male

Foto. 4. *Acisoma panorpoides* samica

Photo. 4. *Acisoma panorpoides* female

Foto. 5. *Orthetrum sabina* samiec

Photo. 5. *Orthetrum sabina* male

Foto. 6. *Brachydiplax chalybea* samiec

Photo. 6. *Brachydiplax chalybea* male

Foto. 7. *Ischnura senegalensis*
samiec

Photo. 7. *Ischnura senegalensis*
male

Foto. 8. *Crocothemis servilia*
samiec

Photo. 8. *Crocothemis servilia*
male

Foto. 9. *Crocothemis servilia*
samica

Photo. 9. *Crocothemis servilia*
female

Foto. 10. *Ictinogomphus decoratus* samiec

Photo. 10. *Ictinogomphus decoratus* male 8

Foto. 11. *Tholymis tillarga* samiec

Photo. 11. *Tholymis tillarga* male

Foto. 12. *Trithemis aurora* samiec

Photo. 12. *Trithemis aurora* male

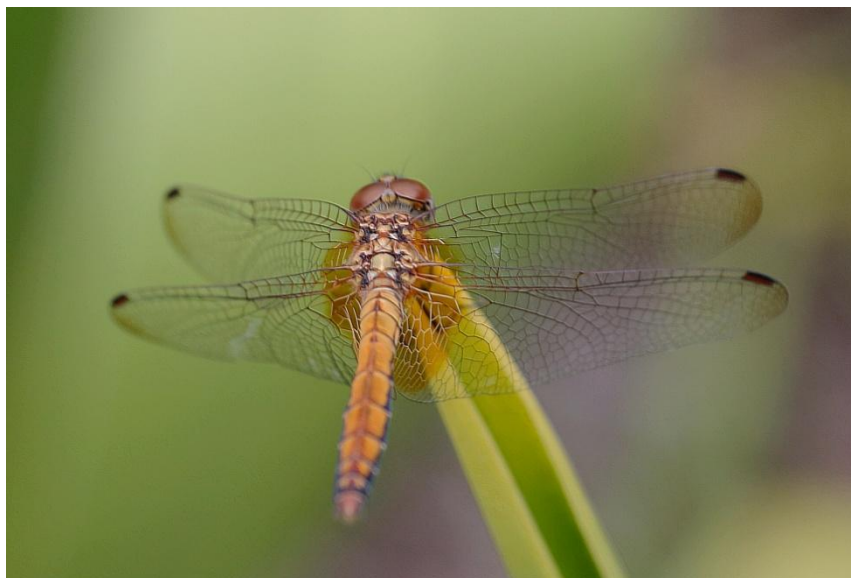

Foto. 13. *Trithemis aurora*
samica
Photo. 13. *Trithemis aurora*
female

Foto. 14. *Rhyothemis phyllis*
samica
Photo. 14. *Rhyothemis phyllis*
female

Foto. 15. *Copera marginipes*
samiec
Photo. 15. *Copera marginipes*
male

Foto. 16. *Orthetrum chrysis* samiec

Photo. 16. *Orthetrum chrysis* male

Foto. 17. *Pseudothemis jorina* samiec

Photo. 17. *Pseudothemis jorina* male

Foto. 18. *Pseudagrion microcephalum*. samica

Photo. 18. *Pseudagrion microcephalum*. female

Foto. 19. *Pantala flavescens*
samiec

Photo. 19. *Pantala flavescens*
male

Foto. 20. *Tyriobapta torrida*
samiec

Photo. 20. *Tyriobapta torrida*
male

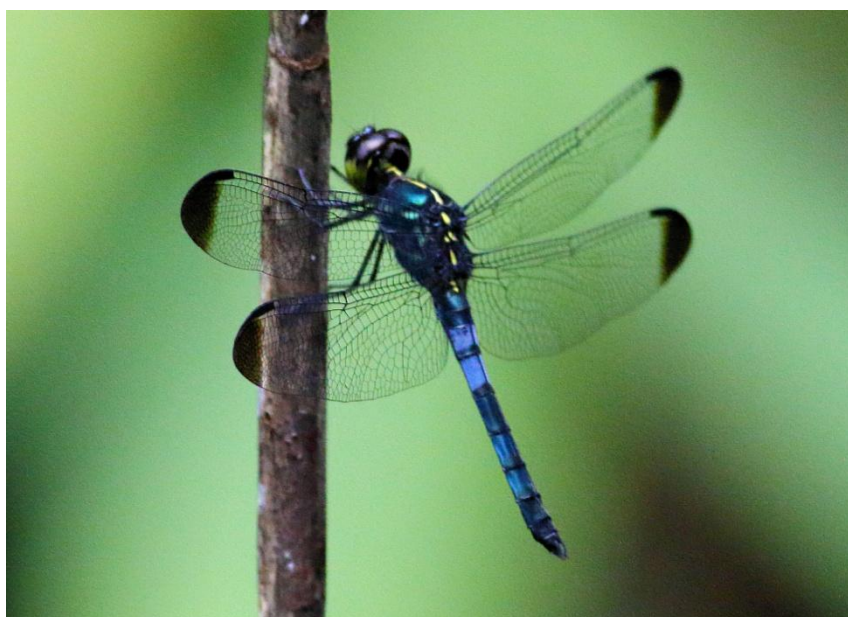

Foto. 21. *Cratilla metallica*
samiec

Photo. 21. *Cratilla metallica*
male

Foto. 22. *Euphaea impar*
samiec

Photo. 22. *Euphaea impar*
male

Foto. 23. *Pseudagrion rubriceps*
samiec

Photo. 23. *Pseudagrion rubriceps*
male

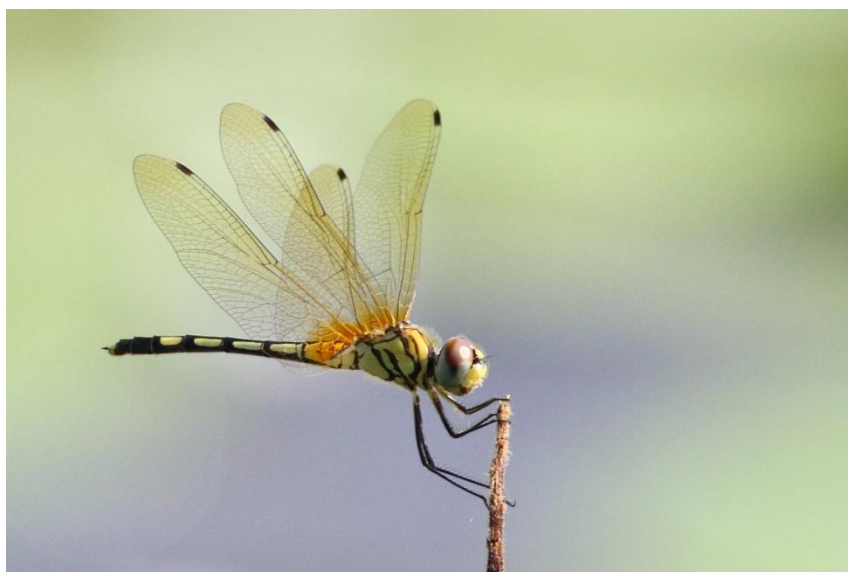

Foto. 24. *Trithemis pallidinervis*
samica

Photo. 24. *Trithemis pallidinervis*
female

Podziękowania

Dziękuję dr Chee Yen Choong z Uniwersytetu Malezyjskiego za oznaczenie wylinek i kilku gatunków owadów doskonałych, Ewie Miłaczewskiej za przygotowanie mapy oraz dr Annie Rychłej za cenne uwagi i redakcję notatki.

Piśmiennictwo

- Choong, C.Y., Izzat-Husna, M., Amirrudin, B.A. 2016. Odonata (Insecta) of Tasek Bera Ramsar Site, Pahang, Penninsular Malaysia. *Journal of Wildlife and Parks*, 31: 39-49.
- Dow, R.A., Ng, F.Y. 2020. New records of Odonata from Selangor and Negeri Sembilan, Malaysia, with provisional checklist of species recorded from the states. *International Dragonfly Fund Report 146*: 1-29.
- Orr, A.G. 2005. Dragonflies of Penninsular Malaysia and Singapore, NHP, Kota Kinabalu: 1-127.